

Глава II Физичке особине

1. У Старом завету телесни недостаци сматрани су за ритуалну нечистоту, те су зато свештеничкој служби припуштани само они левити који нису имали телесне недостатке (4. Мој. 21, 21-23). Из тог разлога су старозаветни свештеници, уколико би им се догодила каква телесна повреда, били удаљавани од службе. Овај старозаветни закон није се могао примењивати у Цркви, пошто је у њој сав народ постао царско свештенство. Када би се применили старозаветни прописи у погледу здравља лица која се призивају у свештеничку службу, тада оне који имају физичке недостатке не би требало примати ни у Цркву, зато што сваки појединац који се налази у Цркви може бити од Бога призван на службу у њој. *"Сила Божија се у немоћи показује савршена"* (2. Кор. 12, 9). Ако је то тако, онда немоћи не могу бити сметња за призив на посебне службе у Цркви.

2. У древној Цркви физички недостатак није сам по себи представљао недостатак, пошто он није сматран за нечистоту пред Богом. Међутим, с друге стране, поједини физички недостаци могли су, фактички, представљати сметњу обављању ових или оних служби; на пример, човек оболео од парализе није могао вршити службу јеванђелиста, неми – пророка, итд. Број таквих недостатака није био велики, а разноврсност служби давала је могућност лицима, чак и

онима са тешким физичким недостацима, да буду призвана на службу у Цркви.

Када се формирао клир, црквена власт је почела одређивати физичке недостатке који су сметња постављењу у клир, у складу са службом у клиру, не изменивши своју првобитну тачку гледишта на суштину самих физичких недостатака. Основни став црквене власти у вези са тим питањем изражен је у два Апостолска правила, која ни до данас нису изгубила свој значај. *"Ако је неко без ока, или болесних ногу, а достојан је епископства, нека буде (постављен); јер није телесна мана та која погани, него душевни порок"*.⁹ *"А глуви и слепи нека не постаје епископ, не као да је опогањен, него да не би било сметње у црквеним пословима"*.¹⁰ У овим правилима изречена су два принципа којима се треба руководити по питању физичких недостатака као сметње ступању у клир:

1) телесни недостаци, сами по себи, не будући *"поганост"* (нечистота), не чине никога недостојним примања свештенства;

2) они представљају фактичку препреку за ступање у клир ако уносе *"сметњу у црквене послове"*.

У недостатке на које указују Апостолска правила спадају, по смислу тих правила, сви они недостаци који ометају правилно обављање службе или изазивају саблазан код верника. Тако, на пример, већ у Византи-

⁹ 77. Апостолско правило. Упоредити: *Апостолске установе*, VI, 23: *"Уместо једног племена, Бог је заповедио да се у свештенство бирају најбољи из народа, и да се не гледа на телесне мане, него на веру и живот"* (руски превод, с. 193).

¹⁰ 78. Апостолско правило.

ји, према Валсамону, нису рукополагани епилептичари.¹¹ Ту праксу је усвојила и руска Црква.¹²

У вези са физичким недостацима као сметњом за рукоположење треба да буде постављено и питање како поступати са оним клирицима који су, налазећи се у клиру, задобили телесне повреде које их ометају у обављању њихове службе. Валсамон је на ово питање одговарао да се не треба руководити одредбама Старог завета, јер би било немилосрдно искључити из клира оне који су због стања свог здравља достојни сажалења.¹³ Црквена пракса је усвојила ту тачку гледишта. То је исправно ако се од појма клира полази, како то чини Валсамон, као од посебног сталежа. При таквом поимању клира било би немилосрдно искључити из њега оног клирика који је, будући у сваком погледу достојан, задобио телесну повреду која га омета у обављању његове службе. При првобитном поимању клира, које се базира на идеји службе, питање о милосрђу није могло играти никакву улогу. Харизма свештенства, као уопште и све харизме посебне службе, у древној Цркви су предаване за конкретну службу, те је зато онај који није обављао ту службу самим тим губио своју харизму. Јеванђелист који није имао могућност да проповеда престајао је бити јеванђелистом; онај који није могао председавати евхаристијским сабрањем није могао остати епископ. Из овога не следи

¹¹ *Атинска синтагма*, VI, 202-204.

¹² Указ светог Синода из 1834. године. – Римокатоличка црква је предвидела подробнији попис особина кандидата које се односе на њихово телесно здравље. Она забрањује рукополагање слепих, хромих, погурених, епилептичара, оних који су изгубили руку, велики прст или кажипрст, дево око (*oculus canonicus*), који су алергични на вино или болују од повраћања.

¹³ Видети: *Апостолска правила*, руски превод, с. 145.

да је у древно доба Црква одмах лишавала службе све оне који су задобили некакву телесну повреду. Само у случају потпуне и реалне немогућности вршења службе на коју је било призвано ово или оно лице, Црква га је лишавала те службе, али није гледала на то као на казну, и није га лишавала почасног места на црквеном сабрању.

2. У раној Цркви не налазимо никакве податке о минималном узрасту лица која се призивају на службу у Цркви. Објашњење за то јесте чињеница да је у античком свету јавна служба дозвољавана лицима која имају одређени узраст (*ἀκμῆ* код Грка, *vir* код Римљана), пошто је за њу био неопходан одређени физички и духовни развој, који се стицао, по правилу, са одређеним годинама. У том погледу је Сам Господ потчинио Себе том захтеву, почевши Своју проповед у тридесетој години. Црква је следила тај општи обичај,¹⁴ не сматрајући себе, наравно, апсолутно детерминисаном њиме. У новозаветним списима указивање на узраст налазимо само једном. У Посланици Тимотеју се каже "да се не уписује (*καταλείβω*) међу удовице млађа од шездесет година, која је била жена једнога мужа" (1. Тим. 5, 9). Нисмо сасвим сигурни да ли се овде говори о удовицама које имају посебну службу, или о удовицама које се налазе на издржавању Цркве. У сваком случају, у њих не треба да се убрајају оне које још могу ступити у брак: тиме се, очигледно, и објашњава указивање на њихов узраст. Нема никаквог основа за претпоставку да су у раној Цркви постојале и не-

¹⁴ За Тимотеја се каже: "Нико да не презире твоју младост" (1. Тим. 4, 12). Реч "νεότης - младост" овде се употребљава као антоним речи "γῆρας - старост". Међутим, из тога не треба изводити закључак да је Тимотеју било мање од тридесет година.

какве старосне границе за лица која се призивају на посебне службе.

Прву позитивну одредбу која се односи на узраст налазимо у одлуци Неокесаријског сабора: *"За презвитера да не буде нико рукоположан пре тридесете године, чак ако би у свему био достојан човек, него да чека. Јер и Господ је у тридесетој години крштен и почео учити"*.¹⁵ Из правила није јасно у ком узрасту се могло вршити рукоположење за ђакона и остале чланове клира. Што се тиче епископа, несумњиво је да они нису могли бити постављани пре тридесете године живота. У *"Апостолским установама"* се узраст епископа одређује на педесет година, уз напомену да се у малим црквеним заједницама могу постављати за епископа и млађа лица: *"Ако у некој области нема старијег човека..., али се зато може наћи млад човек, толико мудар да може бити постављен за епископа..., нека слободно буде постављен"*.¹⁶ Нисмо, наравно, у стању да наведемо статистику о узрасту постављења епископа, али имамо на располагању извесне податке. Тако, на пример, Атанасије Велики, када је постављен за александријског епископа, није имао више од тридесет година; Григорије Богослов постављен је сасвим млад. Одредбу из *"Апостолских установа"* није усвојила црквена пракса.

Први прецизнији податак о узрасту кандидата за епископе налази се у Јустинијановом законодавству. У својој 123. новели он је минимални узраст епископских кандидата ограничио на тридесет пет година, да би у 137. новели ту границу померио на тридесет

¹⁵ 11. правило Неокесаријског сабора.

¹⁶ *"Апостолске установе"*, 11, 1. Руски превод, с. 17.

година. црквена пракса прихватила је ову другу норму.

Најпотпуније законодавство у вези са узрастом клирика оставио је Трулски сабор. Он у свом 14. правилу потврђује 11. правило Неокесаријског сабора, одредивши да се за презвитере постављају лица која су напунила тридесет година. Сем тога, у истом правилу он је одредио минимални узраст за оне који се рукополажу за ђакона – двадесет пет година.¹⁷ Правило 15. истог сабора (Трулског) одредило је да минимални узраст за ипођаконе буде двадесет година. Одредбање узраста ђакона несумњиво је извршено под утицајем Старог завета: левити су почињали своју службу у храму пошто би напунили двадесет пет година (3. Мој. 8, 24).

На тај начин, Трулски сабор је у свом 14. и 15. правилу одредио минимални узраст за све степене свештенства, са изузетком епископа и чтеца. Та празнина се, вероватно, може објаснити тиме што је минимални узраст епископа већ био одређен од стране Јустинијана, а, с друге стране, само по себи је било јасно да епископ не треба да се поставља док не достигне минимални узраст презвитера.

Минимални узраст чтеца такође је одредио Јустинијан: у 123. новели се каже да чтец треба да се рукопроизводи пошто напуни осамнаест година. Међутим, из 14. правила Седмог васељенског сабора видимо да се постриг за чтеца понекад вршио над децом: *"Пошто видимо да су неки без полагања руку (έκτός χειροवेशίας) у детињству примили постриг клирика"*

¹⁷ Хипонски сабор (393. године) већ је прописао минимални узраст ђакона на двадесетпет година (16. правило Картагинског сабора према *"Кљизи правила"*).

(τὴν κούραν τοῦ κλήρου), али још нису добили од епископа рукоположење, да на црквеном сабрању читају са амвона...".¹⁸

Трулски сабор је прописима о узрасту оних који се рукополажу придао карактер апсолутне норме: "Ако неко буде рукоположен на било који свештенички степен мимо одређених година, да се свргне".¹⁹ Из овога следи да су постављења на свештене степене оних лица која нису достигла минимални узраст ништавна. Од периода Трулског сабора валидност постављења се у потпуности одређује утврђеним старосним нормама. Међутим, без обзира на сву децидираност одредби Трулског сабора, оне су се у пракси, наравно, кршиле.

У Руској Цркви је, према указу Синода из 1869. године, минимални узраст одређен на следећи начин: презвитер – тридесет година, а ђакон двадесет пет година. Ова синодска одредба представљала је повратак на саборску праксу, пошто је, према одлуци Владимираског сабора, коју је потврдио Стоглави сабор, за рукоположење у презвитера захтевано тридесет година, а за ђакона двадесет осам. У Руској Цркви не постоје никакве одредбе које се односе на узраст епископских кандидата.

Све одредбе које се тичу узраста остајале су, фактички, мртво слово на папиру. У пракси, оне су више нарушаване него што су испуњаване.²⁰

¹⁸ 14. правило Седмог васељенског сабора.

¹⁹ 15. правило Трулског сабора. За ђаконисе 15. правило Халкидонског сабора одређује четрдесет година.

²⁰ У римокатоличкој цркви минимални узраст за епископа је тридесет година, за презвитера – двадесетпет, за ђакона – двадесеттри, а за ипођакона – двадесетдве године.